

РОССИЯНЫҢ ХҮНҮ-БИЛЕ!

Чуруктуу редакцияның архивинден алган.

РОССИЯ – ДЕЛГЕМ ЧУРТУМ

Самолетка олурупкаш,
Сагыш хандыр
ужуп чор мен.
Саарылган ужарларлыг
Чараш чуртум – Россиям
Ужу-кыды көзүлбестеп,
Улам чараш өңнүг апаар.
Хоорайлар «салдап» эртер
Кончуг шыргай
аьрга көстүр...
Хөлдөр, хемнер
чергележир
Хөрек-чүрек хөлзеп келир.
Ховуларның делгемин аар,
Хоорайларның
дескизин аар,
Тудугларның көвейин аар,
Тундраның чаражын аар!
Улус-чону кежик-чолдуг
Улуг чуртум – Россиям
Демниг ишчи чону-биле
Делегейде мурнакчы чурт.
В. СТЕПАНОВ.
Орузундан Д.Чыдым
очулдурган.

Эргим чаңгыс чер-чурттугларывыс!
Бистиң чуртувустуң кол күрүне бар-
лалы – Россия хуну-биле силерге
йыр чедирип тур бис!

Россияның күрүне бот-дугуннаашкы-
ның дугайында 1990 чылдың июнь-
да хүлээп алганы Декларациязы улуг
эртүң төөгүзүнүң чаа үе-чадазының
заан салган, социал-экономика-
тың чаартылгаларның, ниитилел амы-
ралының бүгү талаларын демократ-
дарының, политиктиг чаа-чаа черлер-
тургузарының эгезин тургускан.

Россияның чаа күрүнезиниң тургу-
шкуну бөдүүн эвес байдалдарда бот-
тып турган. Ынчалзажок чурттуң ши-
т алган оруунуң амыдыралга шынны
дегейиң саң-хөө кризисиниң нарын
өргө үелеринде бадыткаттыңан.

Бо хүнде бистиң чуртувус делегей
ниитилелгезинде эң шапкын хөгжүп
бар күрүнелерниң бирээзи болуп ту-

рар, ооң ат-алдары чайгылыш чок өзүп,
делегейиң нарын айтырыгларын шиит-
пирлээрде, санал-оналын барымдаалап
турар апарган.

Бо байырлал бистиң кижилер бүрүзүн-
ге Россия Федерациязының чоннары-
ның чаңгыс деминиң, Төрөөн чурттуң
чечектелишкени болгаш ооң хамааты-
ларының чаагай чоруу дээш сырый кат-
тыжышкыны болгаш чаңгыс эпиг
демнежилгениң демдээ болуп турар.
Россияның хуну – бистер шупту, сөөк-
язывыс, шажын-чүдүлгевис, культурлуг
чаңчылдарывыс, кайы партияга хамаар-
жырывыс хамаанчокка төөгү талазы-би-
ле ниити салым-хуулуг чаңгыс чон бис,
бистиң кижилер бүрүзүндө, бистиң күш-
ажылывыстан, күчү-шыдалывыстан бол-
гаш хамааты харысалгавыстан чурт-
туң келир үези, ооң регионнарының
келир үези хамааржырын база катап
сагындырып турар хүн-дүр.

Улуг Россияның чоннары-биле дем-
нежилгениң 100 чылын байырлаарыңа
белеткенип турар Тываның чурттакчы-
ларыңа бо хүн онзагай ужу-уткалыг.
Тыва чоннуң 20-ги чүс чылда Россия-
ның өске чоннары-биле бир демниг
эрткен төөгүлүг оруун бистиң сагыш-
сеткиливиске база катап сагындырып
турар. Ол дугайын бодавышаан, Азия-
ның төвүнде республиканың чечекте-
лишкени, ооң хамаатыларының амы-
дыралы – төлөпиг болгаш чогулчалыг
болурун ыяп боттандырат Тываның
социал-экономика-тың сайзыралының
планнарын медрес билбишаан, келир
үеже улуг бүзүрел-биле көрүп турар
бис. Ол планнарың боттуун федерал-
дыг албан черлериниң, чурттуң эрге-ча-
гыргазының дээди органнарының тала-

зындан республиканың удуртулгазының
эгелээшкини бүгү талалыг деткип ту-
рары бадыткап турар. Тываның болгаш
Россияның демнежилгезиниң 100 чы-
лын болгаш Кызыл хоорайның үндези-
леп тургустунганының 100 чыл болган
юбилейин байырлаарын федералдыг
эрге-байдалдыг болдурган чурттуң Пре-
зидентизиниң Чарлыы ооң бадыткалдары-
ның бирээзи.

Россияның хуну демдегеп тура, си-
лерге, эргим чаңгыс чер-чурттугларывыс,
эки сеткил-хөөнү, тайбыңны болгаш
чөпшээржилгени, омак-сергек чорукту
болгаш бүзүрелди, быжыг кадыкшыл-
ды, аас-кежиин болгаш чаагай чүүлдер-
ни, чогулчалыг ажил-херектерге болгаш
эгелээшкиннерге чедишкениң кү-
зедивис!

Тыва Республиканың Баштыңы Ш. КАРА-ООЛ.
Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң)
Даргазы К. ДАВАА.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ЭГЕЛЭЭН

**Каа-Хем хемни кежил-
дир көвүрүгнүң оранчок
үстүү талазында эрикти
үерлээн суг чара шаап
эгелээн.**

Бедик болгаш кылын чал-
те камгалаан көвүрүгге
ыл чок-даа болза, хем-
деңнели 2010 чылда ыш-
көдүрлүп келзе, Кызыл
куунуң Көк-Тей чоогунда
ыс черлерни суг хөмө ап
урунуң айылы бар. Ынчан-
Чазак Даргазының бири

оралакчызы Шолбан-оол Иргит
суг үеринден камгалал ажилда-
рыңа хамаарылгалыг удуртук-
чуларны ол черге чыып, кандыг
хемчеглерни баш бурунгаар ап
чорудар дугайында хуралды
эрттирген.

Кызыл кожуунуң чагырык-
чызы Валентин Ендан кандыг
хемчеглерни баш бурунгаар
ап эгелээниң дыңнаткан. Ооң
чугаазы-биле алырга, Каа-Хем
хемге чоок чурттакчылыг чер-
лерде кижилерге суг үериниң

дугайында дыңнадып, бир эвес
суг ол черни хөмө ап кээр бол-
за, ол черлерниң чурттакчыла-
рын суг оруундан ырадыр көжү-
рүп, түр када чурттадыр ийи
пунктуу белеткээн. Чылдың-на
сугга алзыр Оттук-Даш суурдан
улуг назынныг кижилер болгаш
улуг уругларлыг иелер, инва-
лидтер ол пунктуларда чурт-
тай бергеннер. Оттук-Даштың
чурттакчыларының хөй кезин
ол суурну көжүрер деп турары
чаа черде чеде берген. Каа-Хем

суур чоогунда Серебрянкадан
болгаш дачалар сууржугажын-
дан чурттакчыларны суг оруун-
дан чайладыр көжүрүп эгелээр.

Каа-Хем хемниң Көк-Тей
чоогунда эринге камгалал
чалдарны тудар дугайында ай-
тыргыны бо неделяда тодар-
гайы-биле сайгарып көөр деп
шиитпирни хүлээп алган. Суг
орунуң айылыдыг черлеринге
хайгааралды дүн-хүн чок тургу-
зар, дүшкүрлүг байдал тыптып
келгенде, кижилерни айыыл

чок черлерге көжүреринге бе-
лен турарын Кызыл кожуунуң
эрге-чагырга органнарыңа ху-
рал дааскан.

Каа-Хем биле Бии-Хем
хемнерде, ооң адырларында
сугнуң деңнелин дугайында
медээни хонукта дөртөн эвээш
эвес катап ОБЯ-ның Тывада кол
эргелелинге дыңнадып турарын
агаар-бойдус хайгааралының
албан черлеринге даандырган.

**Тываның Чазаның албан-
езуунуң сайтызындан.**

Редакторнун бодалы

РОССИЯНЫҢ ТЫВАЛАРЫ

Россия хүнүн июнь 12-де байырлап турар бис. Ол дээрже Россия Федерациязының кол күрүнө байырлалдарының бирээзи. Бо байырлалдың тывалыганын ооң утка-шынарының дугайында массалыг информация чепсектеринде амгы үеде хөй бижип болгаш чугаалап турар. Мен база ооң төөгүзүңгө кысказы-биле доктаап көрейин.

Ооң төөгүзүн сонугурап көөр болзувусса, Совет Эвилелиниң составына турган РСФСР-ниң улус депутаттарының Бирги съездизи 1990 чылдың июнь 12-де «РСФСР-ниң күрүнө суверенитетинин дугайында декларацияны» хүлээп алган. Ону Совет Эвилелин бузуп дүжүреринче баштайгы базым болган деп политиктерниң болгаш улуг на-

газы аңаа таарымчалыг байдалды бүгү талазы-биле тургузар ужурулуг. Россия — хөй национал күрүне. 180 ажыг улус боттарының эрте-бурунгу девискээринде чурттал, улуг күрүнениң чарылбас кезин бооп чоруурлар. Тыва улус база Россия-биле сырый харылзаалыг боор кылдыр төөгүнүн болуушкуннары аайлашкан. Ооң бир херечизи бүгү делегейге билдингир «Чингис-Хаан», «Батый», «Сөөлгү далайже» деп чогаалдарның автору Василий Ян өг-бүлөзи-биле Би-Хемниң Өк суурга чурттал, тывалар-биле өнүк-тала бооп, олардан боттарының чогаалдарының маадырларының омур-хевирин дөзөвилеп алганы. Төөгү чогаалдарын бижириңге В. Янның тывалар-биле найыралы, тываларның чаңылдары, культуразы, амыдырал-чуртталгазының байдалы улуг салдарлыг болганын делегейниң аңгы-аңгы дылдарында бижээн сайгарылгаларда айтып турар.

Тыва улус делегейге Россияны таварты үнгеш, ат-сураа, ажыл-херээ, салым-чаяны алгып, амгы үеде Россияны бөмбүрэк-тин чурттарына төлээлеп, ооң ат-алдарын камгалап турар апарган, бис ам аңаа тывалар эвес, Россияның тывалары бис деп, Тывага ат-сураа эки билдингир театр режиссеру болгаш хөй-ниити ажылдакчы Сии-

оол Оюн санал чоруур. Ооң ынчаар чугаалаар эргези-даа бар, чүге дээрже Сиин-оол Лаппаевниң Россияны чүрээ Москва хоорайга төрүтүңгө, Россияга эртем-билиг чедип алган, Россияның Президентизинин соңгулдаларының үезинде Владимир Путинниң бүзүрөттүргөн кижизи турган. Россияның тывалары делегейниң улуг болгаш күштүг күрүнениң ат-алдарын шериг албан-херээнге, спортка болгаш культурага дээр,

Россия — хөй национал күрүнө. 180 ажыг улус боттарының эрте-бурунгу девискээринде чурттал, улуг күрүнениң чарылбас кезин бооп чоруурлар. Тыва улус база Россия-биле сырый харылзаалыг боор кылдыр төөгүнүн болуушкуннары аайлашкан.

зы-харлыг кижилерниң чамдыызы амга чедир санал чоруурлар. Июнь 12-ни Россияның хүнү кылдыр 1992 чылда байырлап эгелээн, ынчалза-даа хамаатыларның хөй кезин ону аңаа-ла дыштанылга хүнү деп санап, ажылынга харысалгалыг кижилер ол хүн ажылдап турган таварылгалар бар. Совет Эвилелин төрөөн чуртувус деп санап турган кижилерге чаа күрүнө байырлалын дораан-на хүлээп көөрү белен эвес болган чадавас. 1998 чылда Борис Ельцин Россия хүнүн июнь 12-де байырлаар деп саналдаан. Ооң соонда-даа бо байырлалды чон тиги-биле амгы үеде ышкаш байырлавын турган.

Россия хүнүн — улуг болгаш күштүг күрүнениң байырлалы, чоннун Төрөөн чурту дээр чоргааралының байырлалы, хөй национал улустарны каттыштырып турар байырлал кылдыр угаап билип, бөгүн ышкаш байырлап эгелээривиске чедир элээн каш чылдар

эрткен. Россияның Президентизи Владимир Путинниң удуртукказы-биле ол үениң иштинде социал-экономикаг бергелерни, а кол-ла чүве — сагыш-сеткил сандараашкынын россияжилер ажып эртип шыдаан. Чоннун бо байырлалга хамаарылгазы өскерилген. Чурт-тун шупту девискээринге Россия хүнүнге тураскааткан чыскаалдар, концерттер, спортчу марылдаалар дээр, өске-даа байырлыг хемчеглер эртип, кижилер сагыш-сеткилин ханызындан өөрүп, ойнап-хөглөп турар аларган. Хөй национал күштүг күрүнениң хамаатылары бис деп бөгүн чоргаарал-биле чугаалап турар бис.

Россия хүнүнүн эң-не кол утказы — күрүнениң хамаатыларының амыдырал-чуртталгазының чаагай чоруу, оларның ажыл-ижинин, эртем-билиинин чедишкенини, күзөл-чүткүлүнүн боттанышкыны. Чогум-на ындыг болзун дээр, Россияның хамаатылары, оларның аразында тывалар база, ажылдаар болгаш чурттаар, күрүнө эрге-чагыр-

Инна ДАМБА-ХУУРАК,
«Шын» солуннун
кол редактору.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ АЙТЫШКЫНЫ

2013 чылдың июнь 6-да. № 190-р Кызыл хоорай

Россия хүнүн Тыва Республикага байырлаарына тураскааткан хемчеглерни белеткээр болгаш эрттирер талазы-биле организастыг комитетти тургузарының дугайында

Россия хүнүнге тураскааткан хемчеглерни белеткээр болгаш эрттирер сорулга-биле:

1. Капсырылганы бадылаар:

Россия хүнүн Тыва Республикага байырлаарына тураскааткан хемчеглерни белеткээр болгаш эрттирер талазы-биле организастыг комитеттин составы;

Россия хүнүн Тыва Республикага байырлаарына тураскааткан хемчеглерниң планын 2013 чылдың июнь 7-ге чедир организастыг комитетке кириер.

2. Байырлал хемчеглерин «Демнигге — күштүг бис» деп кыйгырыгын адаа-биле эрттирер.

3. Күрүнө эрге-чагырга органнына, муниципалдыг районнарның болгаш хоорай округтарының администрацияларына, күүсекчи эрге-чагырга органнына Тыва Республика талазы-биле федералдыг девискээр органнына саналдаары болза:

Россия хүнүн байырлаарына тураскааткан хемчеглерниң планын ажылдап кылыр болгаш бадылаар; Кудумчуларның, бажыңнарның даштын, магазин-нерниң каасталга делгүүрлерин, хөй-ниити транспортун, хемчеглерни эрттирер черлерниң тематиктиг каасталгазын хандыра, 2000 чылдың декабрь 25-те №1-ФКХ «Россия Федерациязының Күрүнө тугунун дугайында» Федералдыг конституция хоойлузу, 1996 чылдың декабрь 31-де № 697 «Тыва Республиканың күрүнө демдектеринин дугайында» Тыва Республиканың Конституция хоойлузу езугаар Россия Федерациязының

болгаш Тыва Республиканың күрүнө туктарын тургузунче онза кичээнгейни угландыра.

4. Россия хүнүнге тураскааткан хемчеглерге кай-кейлиг киржирин күрүнө эрге-чагырга органнына күүсекчи эрге-чагырга органнына Тыва Республика талазы-биле федералдыг девискээр органнына, Тыва Республиканың Профэвилелдеринин федерациязы болгаш өске-даа хөй-ниити каттыжышкыннарга, организацияларга саналдаар.

5. Россия хүнүнге тураскааткан хемчеглерни Тыва Республикага эрттирер турар үеде хөй-ниитинин, кум-чурмун болгаш айыыл чок чоруун хандырап талашы-биле хемчеглерни ап чорударын Тыва Республика талазы-биле Иштики херектер яамызына, хоорайлар болгаш кожууннарның иштики органнына саналдаар.

6. Россия хүнүнге тураскааткан хемчеглерниң кыска салыг информация чепсектеринге чырыдарын Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязы болгаш Тыва Республиканың Чазаның Аппараты хандыра.

7. Бо айтышкынны «Шын», «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

7. Бо айтышкынның күүселдезинин хыналдазы Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Ш.С.Иргиттиң секретариатына дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы М.КОЗЛОВ

Тыва Республиканың Чазаның айтышкыны-биле бадылаа
2013 чылдың июнь 6. № 190

Россия хүнүн Тыва Республикага байырлаарына тураскааткан хемчеглерни белеткээр болгаш эрттирер талазы-биле организастыг комитеттин составы

Ш.С. Иргит — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы, удуртукчу;

Е.Ч. Ховалыг — Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагыргазының ажыл-чорудулгазын аайлап-баштаар, Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының база Тыва Республиканың Чазаның Аппаратының күрүнө эрге-чагырга органны-биле кады ажылдажылгазын хандыра эргелелдин килдис начальниги, секретарь;

К.А. Бичелдей — Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем сайыды;

Л.Л. Волгина — Кызыл хоорайның мэринин оралакчызы;

С.М. Долчин — Бүгү-россияның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның Тыва девискээр салбырының күүсекчи комитетинин удуртукчу;

В.О. Донгак — Тыва Республиканың культура сайыды;

О.Э. Донгак — Тыва Республиканың кадык камгалал сайыды;

В.Н. Конгар — девискээрниң айыыл чок чорук департаментинин начальниги, Тыва Республиканың Баштыңының — Чазаның Даргазының чанында Хөй-ниитинин айыыл чок чорук чөвүлелинин секретары;

О.В. Кошкар-оол — «Чаңгыс демниг Россияның Аныяк гвардиязы», Тыва девискээр салбырының удуртукчу.

Г.Д. Куулар — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Канцеляриязының болгаш Чазаның Аппаратының удуртукчузунун бирги оралакчызы — муниципалдыг эрге-чагырга-биле ажыл талазы-чанында Хөй-ниитинин инитилелдин институттары-биле кады ажылдажылга талазы-биле департаментинин начальниги;

В.Н. Лаппаева — «Кызыл хоорайның орус культура төвү» муниципалдыг автономнуг албан черинин директору;

А.А. Лачугина — Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының болгаш Чазаның Аппаратының информация сайгарылгазын хандыра болгаш электронуг демократияны сайзырадыр эргелелдин начальниги;

А.Ф. Лобанов — Тыва Республика талазы-биле иштики херектер сайыды;

А.М. Монгал — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы;

О.Д. Натсак — Тыва Республиканың информатизация болгаш харылзаа сайыды;

А.С. Новиков — Тыва Республиканың Аңгы-бир болгаш балыктаашкын талазы-биле комитетинин даргазы;

О.В. Ондар — Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентинин) Аппаратының удуртукчу;

У.С. Ондар — Тыва Республиканың аныяктар херектеринин талазы-биле болгаш спорт сайыды;

М.Д. Ооржак — Тыва Республиканың күш-ажыл болгаш социал политика сайыдының албан-хүлээлгезин күүседип турар;

С.А. Сувакпут — Тыва Республиканың Аныяктар чазаның даргазы;

О.В. Тугур-оол — Тыва Республиканың Хамааты байданының актыларын бүрүткээр эргелелдин начальнигинин албан-хүлээлгезин күүседип турар;

М.М.-Б. Харунова — «Тываның гуманитарлыг шинчилелдер институту» күрүнениң эртем-шинчилел болгаш өөредилге албан черинин директорунун албан-хүлээлгезин күүседип турар.

Н.К.-К. Ховалыг — Тыва Республиканың Өг-бүлө болгаш уруглар херектеринин талазы-биле агентилелдин директору;

А.А. Шойгу — Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы — Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының болгаш Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Аппаратының удуртукчу.

БАЙЫРЛАЛ ШИНИК КИРГЕН

Республиканың найысылалы Кызыл хоорайга Россия хүнүнүн байыр-найыры болур черлерин бирээзи — Культураның болгаш дыштанылганын национал паркы. Ынды талазында шалкын Каа-Хем агып баткан, бетин талазында Улуг-Хемниң севи чалгып чыдар, янзы-бүрү ыштар болгаш үнүштер каастай үнгөн бо ортулук чон дыштанырынга чайгаар-ла чаяттыңган дег. Россия хүнү аяс-кааң хүн маңаа ада-иелер ажы-төлү-биле кады кээп, Национал парктың ажылдакчыларының организастааны оюн-тоглаага өөрүшкү-биле киржип, селгүүстөп, серин сепке хемелээр, оолдар болгаш уруглар чыгып сугга эштер. Россия хүнүн чон арыг-силиг серликке дыштанып эрттирзин дээр, Национал парктың, Тыва үнде-

парктың серсерлиги Россия хүнүн байырлап келген улуг-бичи кызыл-чыларны болгаш өскээртен келген аалчыларны байырланчыг арыг-чилиг шиник кирген уткуп алыр.

Культура яамызының медээзи.

КИРГЕН САНАЛДАРНЫ КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛГАН

2012 чылда кылып чоруткан ажылының түңнелдеринин дугайында чурттакчы чонга таныштырган ТР-ниң Чазаның отчедунга хамаарыштыр кирген саналдарны күүседиринин талазы-биле хемчеглеринин планын Тыва Хемчеглеринин ол планын республика Баштыңы Шолбан Кара-эрге-чагырганың бүгү органының ажылының ажык-чарлыг уунун принциптин сагырының эжок чугулазын демдеглээн.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы республика Баштыңының Администрациясының болгаш Чазак арадының удуртукчузу Аяна йгу регион эрге-чагырганының күүсекчи органының ажы-мунципалдыг тургузуларга алажып турган үеде хамаардан ниитизи-биле 516 санал гаш дилег кирген дээрзин каткан. Чонунуң көдүрүп туайтырылганының хөй кезин дунда чер-черлерге хамаары болгаш бот-башкарылганың чер органының деңнелинге кишининг шиитпирлеп болур. чүнү көргүзүп турары дээр, черлерде эрге-чагыргаларның элеринин кижилер-биле четпес илдеп турарын, оон түңнелинде республикада чоруп турар социал-экономиктиг чорудулгаларнын, ээни чаартыры дээш, Чазактын чорудуп турар хемчеглеринин, үлөтүрү комплекзин, биче

болгаш ортумак сайгарлыкчы чорукту сайзырадырынын, эвээш орулгалыг өг-бүлелерге адрестиг социал дузаны чедирип турарынын болгаш өске-даа хемчеглеринин дугайында чонга чедирбейн турары деп Чазак Даргазының оралакчызы санал турар. Ону барымдаалааш, 105 дилегни ямыларже болгаш ведомстволарже чоруткан, дилег кирген кижилер бөрүзүңгө долу болгаш тодаргай харыны бээрин даандырган.

Кирген саналдардан республиканың күүсекчи эрге-чагырга органының киржилгезин негеп турар айтырылганы тускайлаан.

Эң хөй саналдар, тодаргайлаарга, 64 санал Чазак кижигүннеринин Кызыл хоорайның чурттакчылары-биле ужуражылганынын үезинде кирген, 48 дилег болгаш санал Чөөн-Хемчик районунуң чонундан келген. Би-Хем кожуунда болгаш Ак-Довурак хоорайда чурттап турар хамаатылардан эң эвээш — 6-6 санал бар болган.

Хамаатыларның дилеглеринин хөй кезин оруктарны болгаш көвүрүглери, уруглар садтарын, көдээниң культура бажыңнарын, ФАП-тарны, кадык камгалалынын албан черлерин, школаларны болгаш спорт залдарны тударына болгаш септээринге, нити-билег школаларын транспорт-биле хандырамын, электри дамчыдылганынын шугумун чаартырына хамаарышкан болуп турар. Сота харылзаанынын, дүрген ажилдаар Интернеттин ажылынын турум бо-

Чон-биле дорт харылзаа

лурун дилээн чурттакчылар хөй. Хуу дилеглер база хөй болган: чуртталга бажыңы-биле хандырамынын, чуртталга байдалдарын экижидеринин, чер шимчээшкенин ден когааранга компенсацияны төлээринин дугайында 12 дилег кирген. Эрге-чагыргага кээп турар чаңчылчаан хуу дилеглер-биле чергелештир азырадыкчы хөөнүн чидип турарын, хуу эгелээшкенин болгаш сагынгыр чоруктуң сайзыраанын кирип турар ажил-херекчи саналдар бадыткап турар.

Хуу дилеглерни алырга, Кара-Хөл суурда тараачын-фермер ажил-агынынын удуртукчузу Ш.А. Ооржак уксаалыг мал садып алырынга дуза херек болуп турарын чугаалаан. Хайыракан суурнуң чурттакчызы Долбан Тюлюш хуу уруглар садын ажыдарына деткимче көргүзерин дилээн. Ындыг уткалыг дилегни Чадаанада Урана Ооржак кириген. Адыр-Кежиг суурнуң бир чурттакчызы көдээ ажил-агы техникасын садып алыр күзелдин илереткен.

Тургустунган бүгү 411 айтырыгны ямылар болгаш ведомстволар аразына хувааган, оларны күүседиринин хуусааларын тодараткан. Хамаатыларның саналдарынын болгаш дилеглеринин канчаар күүсеттинип турарынын дугайында чурттакчы чонга муниципалдыг массалыг информация чепсектерин дамчыштыр доктаамал дыңнадып турарын эрге-чагырганың күүсекчи органының удуртукчуларына дааскан.

ТР-ниң албан-езуунуң сайтызындан.

Сыын ажил-агынын катап тургузар

Эрткен дыштаныр хуннерде Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Алтай Республикада сыын ажил-агынын канчаар чорудуп база сайзырадып турары-биле танышкан.

РФ-тин Президентизинин СФО-да Бүрүн эргелиг төлээсинин удуртулганы-биле Сибиринин губернаторларынын киржилгези-биле кожавыста регионга болган чөвүлел хуралдың соонда аңаа баар, сыын ажаакчылары-биле чугаалажышкыннары кылыр сорулганы Шолбан Кара-оол салган.

Сыын ажил-агы болгаш эмантаа аймаан белеткээринге ажыглап турар сыын мыйызынын бүдүрүлгези — Алтай Республиканың көдээ ажил-агынын чугула ужур-дуза-

лыг адыр болур. Бо ажил совет чылдарда Тыва Республикага база сайзырап турган дээрзин Шолбан Кара-оол демдеглээн. Сыын ажил болгаш эм шынарлыг мыйыс бүдүрүлгезин сайзырадыр ажилды катап тургузары эргежок чугула деп, Чазак Даргазы санал турар. Ол ажил кажан-даа көдээ ажил-агынын шимчедикчи күжү болуп келген. Сыын ажил-агы чүгүле республика девискээринге эвес, Саян-Алтай чоогунга туризмин сайзырадыр күш болур деп, ол санал турар.

Келир үеде сыын ажил-агынын турар чери — Каа-Хем кожуунунуң девискээри деп, Шолбан Кара-оол Вконтактеда бодунуң арнынга чарлап дыңнаткан.

Космиктиг ачы-дуза төвү

Тывага Космиктиг ачы-дуза болгаш навигация-информастыг төптү тургузарын планнап турар.

Бо айтырыгны шиитпирлээр-биле бирги ээлчегде Чазактын бадылааны «2014 чылда Тыва Республиканың инновациялыг болгаш социал-экономиктиг хөгжүлдеңиң сонуургалдары-биле ГЛОНАСС системазын болгаш оон-даа өске космиктиг ажил-чорудулганын түңнелдерин ажыглап, спутник навигациялыг технологиялар шигээдири» республиканың тускай сорулгалыг программасы. Ону ажылдап кылырынын чугулазы болгаш хүлээп алыры регионнуң девискээринде космиктиг ажил-чорудулга төптөрүнүн чогуң барымдаалап турар.

Тывада непереп турар ГЛОНАСС системазы бо хүнде хуу сайгарлыкчыларнын холунда болгаш республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезинин хергелдеринге барык ажыглаттынмайн турар. Ынчангаш ук айтырыгны шиитпирлээр-биле «Информациялыг технологиялар төвү» республиканың күрүнениң бүдүрүлгезинин баазына Космиктиг ачы-дуза болгаш навигация-информастыг төп тургу-

зары көрдүнүп турар.

Программаның боттандырылганын республика бюджетинден үндүрүп бээр саң-хөө хандырылганын 940 муң рубль тургузар. Ук акша-хөрөңг-биле навигация-информастыг системаны садып алыр, монтажтаар база ажылче киририн боттандыраар көрдүнүп турар.

Программаның боттандырылганы чурттакчы чонунуң болгаш хамаатыларнын чуртталгазынын айыл чок чорунуң чогуур деңнелче өстүрерин, күрүне эргелеп-башкарылганын үрө-түңнелдин бедидерин хандыраар аргалыг болур.

Республиканың информатизация болгаш харылзаа сайыды Органа Натсактын демдеглээни-биле алырга, навигация-информастыг төптү организаастаары ГЛОНАСС системазын калбаа-биле шигээдир негелделерин тургузар. Космиктиг ачы-дуза төвүңгө эргелеп-башкарылга шиитпирлери ажылдаарына улуг ужур-утканы көргүзүп турар шынарлыг картографтыг материал бар экономика, тудуг болгаш хоорай ажил-агы, көдээ ажил-агы, бойдус камгалалы, туризм болгаш оон-даа өске адырлар хамааржыр.

gov.tuva.ru-дан.

Төрээн черивистиң сайзыралы

Россияның хүнү — Россияның чонунуң чаңыс деминиң демдээ, найыралы, күчү-күжү-дүр. Кайгамчык күрүне байырлалын уткуштур чурттакчы чонунуң үзел-бодалдарын айтырдыс.

Чылбар-оол Ондар, Чадаана хоорай:

— Июнь 12-де Россияның бот-тускайланган хүнүн чарлаан. Хамааты кижилер күрүне байырлалын демдеглээр апар, ол хүн дыштаныр хүн болгаш, тус черлерге янзы-бүрү хемчеглер болур. Россияның хамааты-болганымга өөрүүр, чоргаарланыр-дыр мен. Улуг үнениң «чалгынының адаанда» тыва чон сайзырап, күп чоруур бис. Амгы үеде республикада үлөтүрүлгезин сайзырадыр болза эки. Республикага үр-даш уургайы дээн ышкаш өске-даа казымалактар талазы-биле ажилды күштелдирип, даг-ла-агында өөренип турар аныяктарны деткип, специалистерни үндүрери чугула.

Агармаа Ондар, Кызылдың эмчи колледжинин студентизи:

— Июнь 12 — Россия хүнү студентилерге чайгы сессия үези кылдыр таваржы бээр. Ынчангаш экзаменнерге белеткенер чай чок үелер болур-дур ийин. Күрүне байырлалын чылдың-на демдеглеп эрттир турары аажок шын. Чүге дээр, Россияның азында тывалар бурунгаар хөгжүп, амыдырап чоруп деп билер мен. Бо хүнүң демдеглеп эрттирер аныяктарга байырлалдың уткаын хандыр билип алырга дузалыг. С.Шойгу чаңгыс чер-чурттуу-вустун туң удуртукчу даргаларынын бирээзи кылдыр илдеп чорууру канчаар-даа аажок чоргааранчыг. Илдеп Күжүгетович Россия биле Тываның харылзаа-улам быжыктырып турар.

Елена Тарбастаева, Сибиринин эргелеп-башкарган институтунуң администратору:

— Июнь 12-де Россияның хүнүн демдеглээр бис. 2 чылда Россия — тускай күрүне апарган үеде, ларацияга ат салган соонда, байырлалды демдег-

леп эгелээн. Совет эвиленин дүшкени хомудан чыг-даа болза, амгы Россия дыка күштүг сайзыралдыг, өске чурттар аразында аталдарлыг, демниг, күчүлүг күрүне-дир. Өзүп олурар салгалдарынысты байырлалче эдиртип көргүзөр болзувуса эки. Чүге дизе бо байырлал дугайында билбес аныяктар саны хөйдүр. Арат шөлүңде байырлалга тураскааткан хемчеглер чылдың-на аажок солун, аныяктарга өөредилгиг эртер. Аныяктарга Арат шөлүңде интернет четкизинге (сывырындак, модем чокка) кандыг-даа харылзаа чокка, халас коштунуп болуру онзагай-дыр. Новосибирск хоорайда безин мындыг улуг хемчээлдиг интернет четкизинге коштунган девискээр чок деп болур.

Мечин Чиндол, Бай-Тайганың Шуй суур, 82 харлыг:

— ССРЭ дүшкен соонда, Россия элээн бергедээшкенинге таварышкан турган. Россияның бүгү субъектилери буураашкынга келгеш, амгы үеде бүзүрелдиг базымнары кылып, сайзырап, хөнүп олурар.

Удавас 2014 чылда Россия биле Тываның демнежилгезинин 100 чылын демдеглеп эрттирер бис. Россия ол хире дуза-деткимчени көргүзүп турда, бистин республика бедик көргүзүлгелериг байырлаарымыс албан. Делегейге болган саң-хөө буураашкынын Россия шыдамык чурттап эрткен. ССРЭ шаанда делегейге бир дугаар черде күрүне турган. Коммунистиг үеде эртем-билигге чедип ал, ажылдап-чурттап келдивис. Эрткен үеже хая көрүнүп, эки чүүл-чурттан оон өөренип алыры артык эвес. Келир үениң дерни оон өөренип алыры артык эвес. Келир үениң салгалдары Тываны сайзырадып шыдаар дээрзинге бүзүрээр мен. Бистин төрээн черивисте байлактар хөй, ону чүгүле шын ажыглаары чугула. Россия хүнүн демдеглеп эрттирер турары чүүлдүг-дүр. Төрээн черивистин сайзыралы, бай-шырак, чедимчелиг чоруу дээш шупту бир демниг болулунар!

Алдинай БАДЫ-ХОО, Шончалай ХОВАЛЫГ белеткээни.

А-Х.АЛЫКААНЫҢ ырттырган чуруктары.

Ниитилелдин көрүжү

Уругларга солун, ажыктыг дыштанылга.

Ону канчаар шынарлыг эрттирип болурул?

Ниити-российжи улусчу фронт

Кызылдың «Аныяк» өөредилге төвүнүн хуралдаар залында Ниити-российжи улусчу фронтунун «Чайгы уруглар дыштанылганын канчаар солун болгаш таарымчалыг кылдыр организаптап болурул?» күрүне-патриотчу клубу-биле кады чугаалажышкын-шөлчүгөшке республиканың чайгы дыштанылганын дугайында санал-оналдар солчулгасы болуп эрткен.

Аңаа Тываның Өөредилге болгаш эртем, Аныяктар болгаш спорт херектеринин талазы-биле яамылары, Өг-бүлө болгаш уруглар херектеринин талазы-биле агентилелдин, Кызылдың мэриясының өөредилге талазы-биле департаментизинин удуртукчулары, ада-иелер, өөреникчилер болгаш уруглар дыштанылганын чорудары-биле сонугаргалдыг улус хөйү-биле киришкен.

Шынап-ла, уругларның чайгы дыштанылганын чедимчелиг, солун кылдыр канчаар организаптап болурул? Школалар чанында хүндүскү лагерлерге уруглар чүгле анаа-ла хүнээр эвес, а чаа-чаа билгилер, арга-дуржулга солчулгасы болгаш иштиги «делегейин» байыдып алыры болдунар бе? Профильдиг угланышкынның дыштанылга черлерин ажыдарының арга-дуржулганы кандыгыл дээш, оон-даа өске уругларның дыштанылганын хамаарыштыр чидиг деп көрүп турары айтырылганы чугаалажышкын-шөлчүгөшке сайгарган. Санал-онал солчулгасы, чугаалажышкын дээн болганда, киржикчи бүрүзү бодунуң саналын кирип, сонугаан айтырыын салыр аргалыг болган.

Айтырыг: — Ада-иелер ин-

тернет таварыштыр кандыг сайттан чайгы уруглар дыштаныр лагерлериниң база путевкаларның өртээниң дугайында медээни билип ап болурул?

Хары: — Өөредилге яамызының албан-езузу-биле сайтында уруглар дыштанылганын даңзызындан билип ап болур.

Айтырыг: — Дыштанылга лагерлеринге ажылдаары-биле кадрлар айтыры кандыгыл?

Хары: — 2013 чылда чайгы дыштанылга лагерлеринге ажылдаары-биле 700 хире вожатыйны белеткеп өөреткен. Январь айдан эгелеп, специалистерни белеткээри-биле семинарларны чорудуп келген. База ол ышкаш лагерлерге чүгле тускай белеткел өөредилгени эрткен специалистер ажылдап кирген бе деп чүлдү мониторинг аргасы-биле хынал чорудар.

Айтырыг: — Лагерлерге ажылдаар ажылдакчыларның онза байдалдар талазы-биле белеткелиниң өөредилге канчаар чорудуп турары?

Хары: — Семинарларга онза байдалдар талазы-биле адырдан тускай специалистер кирип, белеткел ажылын чоруткан.

Айтырыг: — Уруглар дыштаныр черлериниң айыыл чок чорук камгалагы талазы-биле ажыл кандыгыл?

Хары: — Бо чылын тускай камгалакчы-таңнылдарны база өөреткен, ол ышкаш ИХЯ-биле кады ажылдажылганы база чорудуп турар бис.

Айтырыг: — Тывага 150 олуттуг чылды өттүр уруглар дыштаныр лагер каян ажыттынар?

Хары: — Бо айтырыгга ха-

Чугаалажышкын-шөлчүгөшке сайгарылга үезинде.

маарыштыр төлөвилел ажыл чоруттунуп турар. Баштай лагериниң турар чери тодараттына бээр-ле, айтырыгны шийттирилээр талазы-биле документация ажылы эгелээр.

Тываның Херээженнер эвилелиниң даргазы Раиса Кужугет: «Бо чылын чайгы үе дүшкен-даа болза, ол долу эргезинче ам-даа кирбээн. Агаар-бойдушту көрүп тур силер, ынчангаш уруглар дыштаныр хоорайдан дашкаар лагерлериниң чылыдылга талазы-биле айтырыгны база өөренип көөр болза эки деп бодаар мен» — деп, бодунуң саналын кириген.

Айтырыглар салдынып турар үеде, кадрлар талазы-биле чугаа эгелей бергенде, Петр Морозов лагерлерге удуртукчу кижиге томуйлаткан соонда, аңаа ооң чоок-кавы төрөл-аймаандан улус ажылдай бээр чажып эвес дээрзин база айткан.

Чугаалажышкынның киржикчилериниң хөй кезини профильдиг лагерлериниң дугайында сонугап айттырган. Ол талазы-биле Кызылдың школаларының баазында 4 дугаар чыл англи дыл өөренир угланышкынның ажылдап турар уруглар лагериниң дугайында лингвистиг чайгы дыштанылга лагериниң координатору Елена Байкалова

мынчаар чугаалаан: «2010 чылдан эгелеп, чылдың-на школаларның баазына англи дыл угланышкынның уругларга лагер ажылдап турар. Чылдың-на аңаа 50 уруг дыштаныр, ооң иштинде социал байдалы берге өг-бүлелерден 40 уруг халас, 10 кижиге путевка садып алгаш дыштанып, ээлчег дургузунда англи дылды өөренип турар. Акшаландырышкынны АКШ-тың күрүне департаментизинден ап турар». База ол ышкаш Кызылдың № 12 школазының баазында шериг-патриотчу кижизидилге угланышкынның «Патриот» уруглар дыштаныр лагер бо чылын 2 дугаар чыл ажылдап турар дугайында ук школаның кижизидилге талазы-биле директорнуң оралакчызы Елена Хардикова дыңдадып, видеореаликти көргүскен. Аныяк өскенге патриотчу кижизидилгени өөредир сорулга-биле ында 10-гу класстың оолдары барып турар. Шериг угланышкынның лагерьге оолдар дыштанылга биле амыдыралдың айыыл чок чоруунун үндезин (ОБЖ) кичээлдеринге алган билгилерин быжыглавышаан, ажыктыг чүүл биле чаагай чүлдү каттыштырып турары ол болуп турар.

Профэвилелдер лагерлерин-

ге хамаарыштыр Профэвилелдер федерациязының даргазының оралакчызы Владимир Суван-оолдың дыңнатканы-биле алырга, профэвилелге Чагытай, Орленок болгаш Дубинин лагерлери хамаарыштыр. 2013 чылда профэвилелдер лагеринге 1500 хире уруг дыштаныр, ооң иштинде социал байдалы берге өг-бүлелерден 40 уруг халас, 10 кижиге путевка садып алгаш дыштанып, ээлчег дургузунда англи дылды өөренип турар. Акшаландырышкынны АКШ-тың күрүне департаментизинден ап турар». База ол ышкаш Кызылдың № 12 школазының баазында шериг-патриотчу кижизидилге угланышкынның «Патриот» уруглар дыштаныр лагер бо чылын 2 дугаар чыл ажылдап турар дугайында ук школаның кижизидилге талазы-биле директорнуң оралакчызы Елена Хардикова дыңдадып, видеореаликти көргүскен. Аныяк өскенге патриотчу кижизидилгени өөредир сорулга-биле ында 10-гу класстың оолдары барып турар. Шериг угланышкынның лагерьге оолдар дыштанылга биле амыдыралдың айыыл чок чоруунун үндезин (ОБЖ) кичээлдеринге алган билгилерин быжыглавышаан, ажыктыг чүүл биле чаагай чүлдү каттыштырып турары ол болуп турар.

Ийи шак дургузунда чугаалажышкын-шөлчүгөшке киржикчи бүрүзү бодунуң санал-оналын кирип, ниити сайгарылгага идеялар киришкен. Шупту саналдар бүртүктеттинген.

Валерия КОНГАР

А-Х.АПЫКААНЫҢ тырттырган чуруу.

РОССИЯНЫҢ ХӨЙ-НИИТИ ЭГЕЛЭЭШКИНИ: демократияның аргалары

Эзирик болгаш наркотик ажыглааш башкарганы дээш транспорт херекселдерин чолаачылардан күрүнеге ажыктыг кылдыр хавыраары, хоойлу хажыдышкыннарының видео-бжимелин күрүне ачы-дузаның порталын дамчыштыр хүлээп алыры, божаанының соонда шөлээге олурган үезиниң акша төлөвирин өстүрери, оруктарны дургаар чадаг-терге оруун кылыры — бо болгаш өске-даа саналдарны хамаатылар «Россияның хөй-ниити эгелээшкени» сайтына (https://www.roi.ru) киригеннер. Ол интернет-курлавырны Россия Федерациязының хамаатыларының Интернетке саналдарын хөй-ниитиге чедирериниң болгаш бадылаашкынга кириериниң аргасы кылдыр тургускан.

Ол төлөвилелдин дугайында бистин корреспондентивистин айтырылганын республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызының килдис начальниги Николай Акатов мынчаар харыялаан:

— Николай Андреевич, сайтыны тургускан сорулга билдингир — ол хамааты ниитилелди сайзырадыр болгаш быжыглаарын, кижиниң болгаш хамаатының эргелерин камгалаарын, күрүнениң ажил-херектерин башкаарына хамаатының кирилизин хандырып турар-дыр. А ажил-ишчи, идепкейлиг кижиге бодунуң саналын бо интернет-сайтыга канчаар киририл?

— Номчукка билдингир болуру-биле таблицада көргүзейин. Ону удуртулга болдуруп тургаш

бүртүкелдин бүгү чадаларын чии-биле эртер силер. Ооң соонда баш удур кылган экспертиза соонда хамаатының кириген саналы РФ-тин Конституциясына, делегей эргезиниң бүгүдениң хүлээп көргөни принциптеринге болгаш нормаларына дүгжүп турарын тодараткан соонда эгелекчи саналды сайтыга кириер. Кириген эгелээшкенин боттандыраар деңгелди (федералдыг, республика азы муниципалдыг) хамааты, майыкты долдуруп тургаш, айтып каар.

— Эксперттер кымнар болурул?

— Курлавырның ажылын инфор-

мастыг демократияны сайзырадырының фондузу болгаш хамааты ниитилелдин «Информастыг демократия фондузу» хандыраар. Ооң ажылдакчылары экспертизаны эрттирер, аңаа ийден хөй эвес айна тускайлаан.

— Эгелекчи санал кирген-дир. Ол дээш бадылаашкыннар каян эгелээрил, кайы хире үе дургузунда үргүлчүлээрил?

— Бадылаашкыннар саналдың кирген хүнүнде эгелээр болгаш бир чылдың дургузунда үргүлчүлээр.

— Эгелекчи санал каш бадылаашкын алган турар ужурулугул?

— Интернет-курлавырга кириген соонда бүдүн чылдың дургузунда дараазында саннарлыг болган эгелекчи саналды деткимчени алган деп санаар:

— хамаатыларның 100 мундан эвээш эвес бадылаашкын алган болза — федералдыг деңгелдин деткимчезин алган деп санаар;

— Россия Федерациязының тусту субъектинин деңгелдеринде доктаамал чурттап турар хамаатыларның 5-тен эвээш эвес хуузу регион деңгелдин эгелекчи саналды деткээ болза (Россия Федерация-

зының чурттакчы чонунуң саны 2 миллиондан ажыг кижилиг субъектинге—Россия Федерациязының субъектинин ол деңгелдеринде доктаамал чурттап турар хамаатылардан 100 мун бадылаашкын эвээш эвести алган болза);

— ол муниципалдыг тургузугнуң деңгелдеринде доктаамал чурттап турар хамаатыларның бештен эвээш эвес хуу бадылаашкыннары — муниципалдыг деңгелдин саналды деткээ болза.

— Эгелекчи чорук эргежок чугула санныг бадылаашкыннары алган дижи. Ооң соонда чүү болурул?

— Деткимче алган эгелекчи чорукту чогуур деңгелдин (федералдыг, регион азы муниципалдыг) эксперт ажылчын бөлүүнче чорудар. Тыва Республиканың деңгелдеринде эксперттерниң ажылчын бөлүктери тургустунган болгаш ол талазы-биле ажылдаарына белен дээрзин айтыр алаар.

Ийи айдан хөй эвес хуусаада ажылдаар эксперттер тусту ажылчын бөлүүнүн даргазының адын салып кааны эгелекчи саналды күүседириниң талазы-биле чогуур нормативтиг эрге-хоойлу актызын ажылдап кылырының дугайында

түннелди болгаш шийтпирни белеткээр.

Хөй-ниити эгелекчи чорукту чугаалажып көргөниң болгаш ону күүседириниң талазы-биле хемчеглериниң дугайында медээни интернет-курлавырга кириер.

— Ынчаарга республиканың кайы-даа чурттакчы Россияның, Тываның азы чурттап турары чериниң айтырылганын хамаарышкын бодунуң эгелээшкенин киририл болуру ышкыжыл.

— Амгы үеде чүгле федералдыг деңгелдин эгелээшкенин эвес, регион болгаш муниципалдыг деңгелдерге хамаарыш саналдары «Россияның хөй-ниити эгелээшкени» сайтыга 2013 чылдың ноябрь 1-ден эгелеп кириер алаар.

Тайылбыр:

2013 чылдың март 4-те Россия Федерациязының Президентизинин «Россияның хөй-ниити эгелээшкени» интернет-курлавырны ажылдавышаан, Россия Федерациязының хамаатыларының чоруткан хөй-ниити эгелээшкенин сайгарып көөрүнүн дугайында №183 Чарлы үнген.

А-Х. АПЫКААНЫҢ тырты
ган чуруктары.

«ШЫН» СОЛУН МӨӨРЕЙ ЧАРЛАП ТУР

Бо тускай төлевилелди Тываның болгаш Россияның демнежилгезинин болгаш Кызыл хоорайның үндезилеп тургустунганының 100 чылынга уткуштур ажилдап кылган

Төлевилелдин автору — Инна Дамба-Хуурак
Төлевилелдин удуртукчузу — Светлана Балчыр

аадыкчы болгаш шинчилел ажилдарының «Төрээн чурттуң төөгүл берем» деп республика мөөрейинин дугайында ДУРУМ

ти чүүлдер

о Дүрүм чогаадыкчы болгаш шинчилел ажилдарының «Төрээн чурттуң төөгүл берем» деп республика мөөрейин эрттиреринин болгаш негелделерин башкарып

аадыкчы болгаш шинчилел ажилдарының «Төрээн чурттуң төөгүл берем» деп республика мөөрейин (моон ыңай — Мөөрейин орар салгалды патриотизмин, на-мат-медерелдин болгаш төрээн булуң-дараалдын идеяларынга кижизидери-рип турар.

ийинч сорулгазы:

шинчилел ажилдарына сонугалды-дылары;

такчы чоннуң аңгы-аңгы кезектери-аадыкчы ажил-херектеринин езин хандылары;

ың суурларының, чурттакчылыг чер-чаагай ат-алдарын алгыдары;

сияның болгаш Тываның 100 чылын Кызыл хоорайның үндезилеп тур-чының 100 чылын байырлаарына

ге калбак хөй-ниитини хаара тудары.

ийинч тилекчилеринин эң эки ажил-үндезилээш, «Тываның хоорайла-болгаш суурларының кайгамчык-гүзү» деп номну күрүнениң авто-лбан чери (КАА) «Шын» солуннуң

ызы» үндүрер;

ийинч кылыр чүүлдер:

эзинч чурттакчылыг черлеринин чаң-информастыг делгемин (медээлер-ирип) тургузары;

аадыкчы болгаш шинчилел ажилдар-рттакчы чонга (ооң иштинде аныяк-еткимче көргүзери.

Мөөрейинин организакчызы — Тыва-иканың Информатизация болгаш

а яамызының, Тыва Республиканың жыл-агый яамызының деткимче-зын» солуннуң редакциязы» КАА.

Мөөрейин эрттиреринин чурумун негелделерин, киржикчилерге болгаш ажилдарына негелделерни, чагыглар-ниң хуусааларын болгаш номинация-даңзын бо дүрүм тодарадып турар.

Мөөрейинин түннелин 2014 чылдың Кызыл хоорайга үндүрер.

өөрейге киржиринин негелделери

Мөөрейге Россия Федерациязының

ан өрү назылыг хамаатылары киржип

Мөөрейге киржире-биле мөөрейинин астыг комитетинче (моон ыңай — Орг-дээр) бо Дүрүмнүн 3 пунктузунга

а чагыгны кириер.

өөрейин организастаарының бол-тиреринин чуруму

Мөөрейин ийи үе-чаада эрттирер:

ти үе-чаада — 2013 чылдың июль 1-ден

лдың сентябрь 1-ге чедир — мөөрейге ажилдарны белеткээр, чагыгларны

ары, оргкомитетче чагыгларны болгаш ажилдарын кириери.

ти үе-чаада — 2013 чылдың сентябрь

2014 чылдың июль 1-ге чедир — ча-гы болгаш мөөрей ажилдарын сайга-ж эки мөөрей ажилдарын шилири,

ниң тилекчилерин тодарадыры.

Мөөрейин дараазында номинациялар-ириер:

Мээң кожунунунун төөгүзү»

Эң эки хоорай — мээң»

Төрээн суурунунун (хоорайыннын)

ун, чурттакчылыг черин, аалдын,

и) төөгүзү

Устунде адаттыглан номинацияларга

мөөрейге кириген чагыгларга дараазында чүүлдерни кошкан четче документи-лерни кириер ужурулуг:

мөөрей ажилдарының авторунун дугайында медээ (капсырылга);

кожуунун, хоорайның, көдээниң чуртта-кчылыг суурунун төөгүзү болгаш фото-чуруу;

онзагай черлеринин бижимели болгаш фото-чуруу;

электроннуг бижимелди киригени (5 бал-ды немээр).

3.4. Мөөрейге кириген материалдарга негелделер:

Мөөрейге кириери-биле бүрүн кылдыр четчелзэн документи-лерлиг чагыгны кошкан документи-лер-биле оргкомитеттин дараа-зында адресинче чорудар: shyntuva@yandex.ru азы shyntuva@mail.ru, «Конкурс» темазын айтыр азы электроннуг бижимели-биле редак-цияга эккээр, адреси: 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 100, «Шын» солуннуң редакциязы» КАА, «Төрээн чурттуң төөгүл берем» деп республика мөөрейинин оргкомитетинге;

4. Ажилдарга негелделер

4.1. Мөөрейге кирген материалдар темада айыттыглан номинацияларга дүгжүр ужурулуг.

4.2. Мөөрейге солуннуң арыннарына азы солуннуң сайтына парлааттыглан материал-дарны хүлээп алыр.

4.3. «Шын» солунга парлааттыглан мате-риалдар 10000-20000 парлалга демдектерин-ден (1-2 арын) эвээш эвес болур.

4.4. Тыва дылга кириген материалдарны парлааш эккээр. Н, О, У деп тыва үжүктерни

ол хевээр бижиер.

4.5. Мөөрейге материалдарны дараазында жанрларга кириер: репортаж, очерк, фоторе-портаж, чурумал болгаш өске-даа.

4.6. Мөөрейге чоруткан ажилдарны сай-гарбас, ээзинге эгитпес.

4.7. Сөзүн тургускан документи-леринин формады: сөзүглел редактору WordforWin-dows версия 6.0 болгаш TTBookma.ru, №14 үжүктерни ажыглавышаан, 1,5 интервалга;

4.8. Анкета медээлери-биле кириген чагыг-ларны оргкомитет 2013 чылдың август 1-ге чедир хүлээп алыр.

4.9. Мөөрейге чоруткан бүгү материал-дарны дедир эгитпес.

4.10. Мөөрейге чоруткан ажилдарының автор эргелерин (чуруктарны, сөзүглелди бол-гаш өске-даа чүүлдерни чөпшээрелдиг ажыг-лаар) мөөрейинин киржикчилери магадылап турар болгаш бо айтырыг талазы-биле мар-гылдаалыг бүгү айтырыгларны бот-тускайлаң шиитпирлээрин хүлээнип турар.

5. Оргкомитеттин ажилының чуруму

5.1. Конкурсту организастаары, эрттирери болгаш номинантыларны тодарадыры-биле 2013 чылдың август 1-ге чедир «Төрээн чурт-туң төөгүл берем» деп республика мөөрейинин оргкомитетин тургузар.

5.2. Оргкомитеттин составында респу-бликаның Информатизация болгаш харыл-заа яамызының, ТР-ниң Дээди Хуралының (парламентизинин) тус чер айтырыгларының талазы-биле комитетинин, «Шын» солун ре-дакциязының, ТГШИ-ниң, Алдан-Маадыр аттыг национал музейинин төлээлери кирип турар.

5.3. Оргкомитет Эксперт чөвүлелиниң саналдарын барым-даалап, мөөрейинин номинантыла-рын тодарадыр.

6. Эксперт чөвүлелиниң ажилының чуруму

6.1. Кириген ажилдарга экспе-ртиза кылыр болгаш үнелел бээр сорулга-биле Эксперт чөвүлелин тургузар.

6.2. Эксперт чөвүлелиниң составына республиканың Ин-форматизация болгаш харылзаа яамызының, ТГШИ-ниң, ТКУ-нуң тыва дыл болгаш литература кафедрасының башкыларының, Алдан-Маадыр аттыг национал му-зейинин, ТР-ниң Күрүне архивинин төлээлери, журналистер кирип турар.

7. Ажилдарны үнелээринин барымдаа-лары болгаш тилекчилерин тодарадыры

7.1. «Эң эки хоорай — мээң», «Төрээн суурунунун төөгүзү» номинацияларга кириген ажилдарга:

- айыттыглан теманың номинацияга дүг-жүрү;

- теманы ажыдып турарының барымдаалы болгаш ханызы;

- бижиттинген чүүлдүң шынарлыгы, шыны болгаш билдингири;

- тема болгаш медээлер талазы-биле байлаа;

- материалды күүсеткениниң онзагай талалары;

- авторнуң ажилының бот-тускайлаң он-загайы.

7.2. «Мээң кожунунунун төөгүзү» номи-нацияга кириген ажилдарга:

- айыттыглан теманың номинацияга дүг-жүрү;

- ужуру-дузазы;

- социал ужуру-дузазы;

- теманы ажытканының ханызы;

- кириген медээлеринин шыныгы (дүжүрүп бижип алган медээлерни, статистиканың сан-түнненин, тайылбырларны ажыглап болур);

- бижиттинген дылы;

- материалды күүсеткениниң онзагай талалары.

7.3. Барымдаа бүрүзүңе үнелелди 10 баллдыг шкала езугаар боттандыра.

8. Шаңнаары

8.1. Шаңнал тыпсырының байырлыг езу-лалын Кызыл хоорайга 2014 чылдың августа (Наадым байырлалының үзүнде) эрттирер.

8.2. Оргкомитет 1, 2 болгаш 3 черлеринин дипломнарының (дипломантыларын) ээлерин номинация бүрүзүңе тодарадыр болгаш тилекчилерни шаңнаар болгаш үнелиг белек-терни тыпсыр.

8.3. Эң эки ажилдарны «Тываның хоорай-ларының болгаш суурларының 100 кайгамчык төөгүзү» деп номга парлаар.

8.4. Түннелдерин «Шын» солуннуң арын-нарына, а ол ышкаш www.shyn.ru, http://www.tuvaonline.ru албан-езуунун сайтызынга парлаар.

9. Мөөрейинин ажилчын бөлү

9.1. Ажилчын бөлүктүн бүрүн эргелери:

- мөөрей үзүнде кирген ажилдарны сай-гарар болгаш лауреаттарны тодарадыр;

- мөөрейинин түннелиниң талазы-биле хуралдарның протоколун тургузар болгаш бадылаар кылдыр жоорикче дамчыдар.

9.2. Ажилчын бөлүктүн составы:

- ажилчын бөлүктүн составына «Шын» солун редакциязының бүгү ажилдакчылары кириер болгаш, үш бөлүккө хувааттынар:

Бирги бөлүк чагыгларны хүлээп алыр болгаш оларны бүрүткээр, ооң соонда бол-баазырадып ажилдаар кылдыр чогаадыкчы ажилдакчыларже дамчыдар. Килдистерниң редакторлары болгаш корреспондентилери материалдарны ажилдап кылгаш, парлалгаже үнелер кылдыр белеткээр.

Ийиги бөлүк — солун редакциязының редколлегия кижигүннери мөөрейинин эң эки материалдарын сайгарар болгаш шилиер, чугаалажып көөр кылдыр жоорикче кириер.

Үшкү бөлүк — мөөрей тилекчилеринин эң эки ажилдарына үндезилээш үндүрер «Тыва-ның хоорайларының болгаш суурларының 100 кайгамчык төөгүзү» деп номга өрүүр кылдыр материалдарны белеткээр.

10. Мөөрейинин жюризи

10.1. Мөөрейинин жюризин хөй-ниити организацияларының, ТР-ниң Журналистер эвилелиниң, массалыг информация чепсекте-ринин төлээлеринден болгаш «Шын» солун редакциязының ажилдакчыларындан тургузар.

10.2. Жюри тилекчилерни тодарадыр болгаш шаңналдарны тыпсыр, а ол ышкаш немелде номинациялар кириер эргени бодунга арттырган.

11. Түннел кезээ

Харылзаа тудар черлер:

Тыва Республиканың «Шын» солуннуң ре-дакциязы» күрүнениң автономнуг албан чери 667000, Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, бажын, 100.

Тел: (39422) 2-17-09

Факс: (39422) 2-17-94

Электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru, shyntuva@yandex.ru

Албан-езуунун сайтызы: www.shyn.ru

Мөөрейинин деткикчилеринге:

Мөөрейин эрттиреринин дугайында медээ-ни кол арынга кириген сайтылар, мөөрейин эрттиреринин дугайында чарлалды медээлер-ниң албан-езуунун арынга кириген сайтылар;

ол ышкаш мөөрейин эрттиреринин дугайында медээни үндүрген парлалга черлери мөөрей эрттиреринге информастыг партнерлар кыл-дыр санаттынар. Информастыг партнерлар дугайында медээлерни «Шын» солуннуң (www.shyn.ru) сайтызының «партнерлар» деп кезээнге парлаар; мөөрейинин түннелдерин боттарына парлаар эргени информастыг партнерлар алырлар.

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-94, эл. почта: shyntuva@mail.ru азы shyntuva@yandex.ru

Мөөрейге кандыг-даа спонсор дуза-зын өөрүшкү-биле хүлээп алыр. Бир эвес мөөрейин акша-биле азы шаңналдар-биле деткирин күзезиңерзе, деткимче көргүзөр дээш акшаңарны почта адресинче азы корр. санче шилчидип, «Шын» солун редакциязы» КАА, 667000, Тыва Республика, каб.26,27 деп адреске кээп болур силер. Тел. (8-394-22) 2-01-35—кол редактор; (8-394-22) 2-18-10—кол бухгалтер; факс: (8-394-22) 2-17-9

Россияның хүнүн Тыва Республикага байырлаарына тураскааткан хемчеглерниң планы

Культура-массалыг хемчеглер:

Июнь 12-де

«Триколор» акция (триколор-кожааларны болгаш байыр чедирген бижиктерни хоорайжыларга болгаш найкысылалдың аалчыларына тыпсыры) — Арат шөлүнге;

«Триколор» автоакция (РФ-тиң 3х6 м. туктук автомашинаның Кызыл хоорайга чорууру) — Кызылдың төп кудумчулары (Ленин кудумчузу, Кочетов кудумчузу, Эки турачылар кудумчузу);

Россияның хүнүн байырлаарына тураскааткан байырлыг митинг — Арат шөлүнге;

Шаңнал тыпсыры болгаш Кызыл хоорайның 100 чыл юбилейинге тураскааткан күш-ажылчы коллективтерниң аразына хоорайның чогадыкчы фестивалының киржикчилериниң гала-концерти—Арат шөлүнге;

Россия хүнүнге тураскааткан «Шупту кады-күш бис» деп байырлал концерти—Арат шөлүнге;

Спортчу хемчеглер:

Июнь 10—14-те

Республиканың бут бөмбүүнге «Хөм бөмбүк» маргылдаазы — Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга;

Июнь 11-де

Россия хүнүнге болгаш ТР-ниң Дээди Хуралының (парламентизиниң) алдыгы чаксы сессиязының доозулганына тураскааткан спартакиада—«Бай-Сют» турбаазага, 15.00 шакта;

Июнь 12-де

Муниципалдыг тургузулганың аразына шой көдүрер спортка республика маргылдаазы — Тываның күрүне университетиниң спорт шөлүнге (кол корпус);

Июнь 15-те

«Чагытай» хөлге балыкчылар маргылдаазы—«Чагытай» хөлге.

Культура-чырыдышкын, патриотчу хемчеглер:

Июнь 8—12-де

Чаа өг-бүлө тутканнарның Россия хүнүнге тураскааткан «Кады бис» деп байырлыг бадыланышкыны—ХБАБ-тың Тыва Республикада, кожууннарда, Кызыл, Ак-Довурак хоорайларда эргелелдери;

Июнь 12-де

Россия хүнүнге тураскаадып, чаа төрүттүнгеннерниң херечилелдерин «Ада-иениң өөрүшкүзү» байырлыг байдалга тыпсыры болгаш ие (өг-бүлө) капиталын тыпсыры—ХБАБ-тың Тыва Республикада, кожууннарда,

Кызыл, Ак-Довурак хоорайларда эргелелдери;

— Россия хүнүнүн тургустунган төөгүзүнүн дугайында медээлерни чонну ажылга хаара тудар төптерниң медээлер самбыраларына азары — Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының чагыргазында албан черлериниң оран-саваларына;

Июнь 10—14-те

Ном делгелгелери, викториналар:

— «Россия—бистиң ниити бажыңыыс»;

— «Бистиң ат-алдарлыг тугуус болгаш сүлдөвс»;

— «Мээң Төрээн чуртумнуң демдектери»;

— «Россия—бистиң ниити бажыңыыс» тайылбыр;

«Патриотизм хүнүнде—байырлал, Ада-чуртум чоргаар алдаржы-ла!»;

—Электроннуг презентация, «Бистер—российжилер бис!». Беседа;

— «Мээң Төрээн чуртум—Россия!» презентация—библиотекалар;

Июнь 11-де

Россия хүнүнге тураскааткан «Самовар чанында» клубтун хуралы (делгелгелер, викториналар, танцы-самкежээзи)—«Енисей» Культура бажыңының оран-савазы, 14.00 шакта;

Июнь 12-де

«Күрүне демдектери: төөгү болгаш амгы үе» лекция — Тыва Республиканың Алдан-Маадыр аттыг национал музейи — 11.00 шакта;

Кызыл хоорайның школаларына чагылар езугаар «Россияны кым эки билжил?» угаан-бодал оюну—Тыва Республиканың Алдан-Маадыр аттыг национал музейиниң хуралдаар залы, 14.00 шакта;

Россия хүнүнге тураскааткан брейн-ринг — «Сүбедей» УСК-ның аныяктарының хүлээп алышкын чери;

14 хар четкен школачыларга паспорттарны байырлыг байдалга тыпсыры — Тыва Республикада ХБАБ эргелели, республиканың өөредилге албан черлери.

Россия хүнүн байырлаар хүнүн дургузунда

Россия хүнүн байырлаанының дугайында чүүлдерни парлаары — күрүнениң доктаал үнөр парлаалга үндүрүлгелери, «Тува 24» телеканал.

Россия хүнүнге тураскааткан «Россияның болгаш Тываның күрүне демдектериниң» көжүп чоруу делгелгези — Тыва Республиканың Алдан-Маадыр аттыг национал музейи, июнь-декабрь.

Байыр чедиришкinnerи

ЮБИЛЕЙИҢЕР-БИЛЕ!

Бистиң ынак, эргим, хүндүткелдиг Алитет Кувааевич БАЙ июнь 11-де 50 харлап турар.

Алитет Кувааевич 1987 чылда Омскиниң политехниктиг институту дооскаш, ам бо үеге чедир полиграфияның адырында доозуп мергежилиниң аайы-биле ажылдап чоруур, «Тываполиграф» ААТ кол механиги, республиканың парлааттынып турар ном-дептери, солору ооң «алдын» холдарын дамчып эртип турарына чоргаарлары.

Ол — 2 оолдун, 1 кыстың төлөптиг ачазы. 3 уйнуктарының кырган-ачазы. Улуг оглу Альберт — истелге комитетинин ажылчызы, Даяназы — Солчурда почта даргазы, хеймери Санчаа-Б — Улан-Батор хоорайда буддистер университетинин студент. Өөнүң ишти Алефтина Хом-Отуковна-биле өг-бүлө туткаш, 30 болганына тураскааткан жемчуг кудазын эш-өөрү, дөргүл-төр биле демдеглээннер.

Алитет Кувааевич — топтуг-томаанныг, кижизиг, дөр төрелдеринин, эш-өөрүнүн мурнунга макталдыг, дузааргак мезгил-жү-биле онзагай кижиг. Юбилейин таварыштыр каң дег кадыкчы бидик сүлдени, буян-кежикти күздөдүс.

Ынак эжинге, ачазына, кырган-ача-чассыгбайы, уругларың!

КАЖЫЫДАЛДЫ ҮЛЕШТИВИС

Эрзин-Тестиң шылгараңгай оолдарының бирээзи, хоочун журналист Александр Сотпаевич ДЕМБИРЕЛЬДИҢ мөчээни-биле өг-бүлөзү чөөк төрелдеринге, «Шын» солунда коллегаларына ханы кажыды илередип, күдүк басып мөгөйдүс.

Хып дээн чалыы чылдарында, өскөн-төрээн Тес-Хеминге улуг хуузуң кирип чорааны уттундурбас. «Самагалдай» солунун уду тургускан удуртукчу, фотокорреспондент чаңгыс чер-чурттууус сеткиливиске артар.

Улуг уйгуң удуп дыштан

Улус чонун сени утпас.

Келир айда адың-сывың

Херелденип чырып артар.

Өскөн чериңер «алдын» довураа

Өгбөвис силерге шуглак болзун!

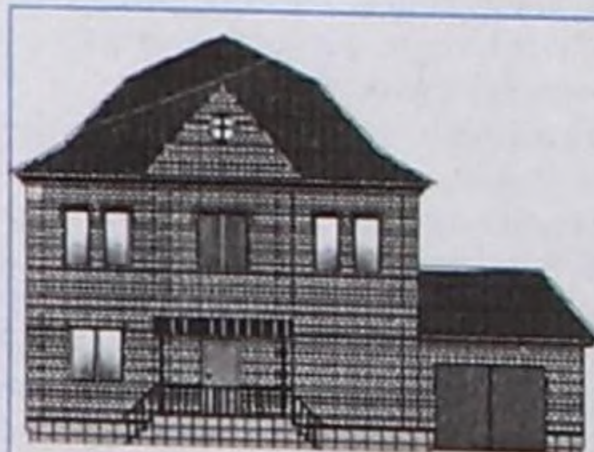
Клара ЧИҢ

Самагалдай суур.

Тыва Республиканың алдарлыг малчыны, Чадаана хоорайның хүндүлүг чурттакчызы, Чөөн-Хемчик кожууннуң начын мөгези

ОНДАР ВАЛЕРИЙ КЫСЫДАКОВИЧ (Ким Дугар)

чырык адынга тураскааткан Чадаана хоорайга июнь 22-де 11 шакта аът чарыжы 4 хевирге (улуг чүгүрүк, аныяк чүгүрүк, аныяк чоруктуг, чоруктуг аъттар аразына) болур, 1-5-ке чедир шаңналдыг. 13.00 шакта улуг мөгелер аразына хүреш болур, 1-8-ке чедир шаңналдыг.

«ЭНЕРГОСТРОЙ» КХН

ниитизи-биле 175 дөрбелчин метрден 201 дөрбелчин метр чедир шөлдүг, 1 база 2 каъттан тургустунган, белен тудуп каан коттедж бажыңнарны садып эгелээнин дыңнадып тур.

Өртээ 1 м² 33000 рубльден өрү.

Садып алырының дугайында
«ЭНЕРГОСТРОЙ» КХН-ниң
8-905-920-41-01, 8-923-547-30-60,
телефон/факс (39422)4-85-29.

ШЫН

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.

Кол редактор
И.М. ДАМБА-ХУУРАК.

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, хүлээп алышкын өрээли — 2-30-69, редакторнуң оралакчызы — 2-19-87, бухгалтерия — 2-18-10.

КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге, көдээ ажыл-агый килдизи — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, реклама килдизи — 8-923-383-78-88, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77, тел/факс (394-22) 2-17-94.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катал үнөр. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 8221. Чагыг 66. Номерни парлагаче дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

РоссельхозБанк

СВОЙ ВКЛАД

с растущей ставкой

звонок по России бесплатный
8 800 200-02-90
WWW.RSHB.RU

Вклад для физических лиц «Свой вклад» принимается с 09.04.2013 по 30.09.2013 (включительно) на сумму от 3000 рублей РФ, максимальная сумма — без ограничений, на срок 91 день с возможностью автоматической пролонгации на тот же срок (не более 4 раз). *Ставка по вкладу 6% годовых, после 1-ой пролонгации — 7%, 2-ой — 8%, 3-ей — 9%, 4-ой — 11% годовых. Дополнительные взносы и расходные операции по вкладу не предусмотрены. Проценты выплачиваются в день окончания срока вклада путем причисления к сумме вклада (капитализация) либо перечисления на счет вкладчика, открытый в Банке. При досрочном востребовании вклада на первоначальном сроке-проценты начисляются по ставке вклада «До востребования». При досрочном востребовании пролонгированного вклада — проценты по всем предшествующим срокам сохраняются, а проценты за последний срок начисляются по ставке вклада «До востребования» (0,01% в рублях РФ на 01.04.2013). ОАО «Россельхозбанк».

Расч. счет № 40603810900004000277 Корр.счет № 30101810500000000735 БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001

ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырына хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солунну 2012 чылдың декабрь 3-те бүртүккээ. Херечилелдиги — ПИ № ТУ17-00068. Индекс 11530, 31730.

«Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко, 1).

Солунда парлааттыг материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыг саннары болгаш өске-даа фактыларды дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.